

BIBLICUM ŚLĄSKIE **KURS ZASADNICZY**

Wykład XXXI - Współczesna egzegeza Księgi Liczb

Teologiczne przesłanie księgi wynika zasadniczo z jej uzupełniającej relacji względem poprzednich części Pięcioksięgu. Przedstawia ona bowiem drugą odsłonę marszu przez pustynię i stanowi zarazem teologiczno-literacki pomost w wędrówce pomiędzy Synajem i Moabem. Nie brak tu jednak także szczególnych tematów, właściwych w sposób szczególny wyłącznie tej księdze. Niektóre z nich przekazują nam istotne treści teologiczne, aktualne także dla współczesnego odbiorcy Słowa Bożego.

1. Obecność Boga

Głównym bohaterem księgi jest Jahwe. To On prowadzi Izraela, dając mu sygnał wymarszu lub postoju (Lb 14,14b) i to Jego instrukcje oraz stosunek do nich decydują o być, albo nie być Izraela. Mimo nieustannych prowokacji ze strony ludu, dochowuje wierności zawartemu z nim przymierzu. Wynika to z jednego z najważniejszych atrybutów, jakie posiada: *jest on lojalny* (por. Lb 14,18-20). Hebrajskie słowo *hesed*, które tę lojalność opisuje, wyraża nade wszystko stałość Boga w Jego relacji do Izraela i wierność wobec złożonych przez siebie obietnic (Lb 23,19). Znakiem obecności Jahwe jest Jego Chwała (hebr. *kabod*). Ukazuje się ona całemu ludowi, gdy schodzi do Namiotu Spotkania (Lb 9,15-16; 14,10; 17,8.15; 20,6). Jednak tylko sam Mojżesz wchodzi Namiotu i rozmawia z Bogiem. Zawsze zatrzymuje się on jednak przed kotarą, oddzielającą najświętszą część Namiotu (Lb 7,89; 17,19). Różnica nie polega nie na innej jakości w doświadczeniu tej Bożej obecności, lecz na stopniu w jakim można się do niej zbliżyć. Ta obecność wymaga zachowania

rytualnej czystości w obozie (Lb 5,1-4; 31,19.24), a później także w kraju, który Bóg daje Izraelowi (Lb 35,34).

Namacalnym znakiem Bożej obecności jest też Arka Przymierza (Lb 7,89). Jej obecność lub brak na polu walki oznacza zwycięstwo lub klęskę (Lb 10,35-36; 14,44-45; 31,6). Podczas marszu okrywana jest specjalnym, najwyższej jakości rodzajem skóry (Lb 4,6), i niesie się ją na czele wędrującej kolumny (Lb 10,33). Podczas postoju znajduje się natomiast w samym centrum obozu (Lb 10,21). Pustynia, miejsce z natury rzeczy pozbawione jedzenia i picia, daje okazję do poznania, że pokarm i woda nie zależą od miejsca pobytu, lecz od woli Bożej (Lb 11,14-23; 20,12-13). Podobnie też zwycięstwo nad wrogami możliwe jest tylko wtedy, kiedy Jahwe jest z Izraelem (Lb 21,21-35; 24,8-9.17-18).

Nie trudno w tym opisie dostrzec analogie do naszych współczesnych doświadczeń związanych z wiarą i roli, jaką w życiu każdego chrześcijanina odgrywa Eucharystia. Za św. Pawłem można by opisać te wspólne wszystkim wierzącym doświadczenia słowami: „W nim (tj. w Bogu)... żyjemy, poruszamy się i jesteśmy” (Dz 17,28).

2. Mojżesz

Księga Liczb podkreśla przede wszystkim ludzkie cechy Mojżesza. Uwydatnione są tu więc obecne w jego życiu chwile zwątpienia (Lb 11,14; por. Wj 4,10-14) i troska o siebie (Lb 11,11.15). Miewa on także momenty wątpliwości w odniesieniu do Boga (Lb 11,21-22). Z własnej winy nie zostaje mu dane wejść do Ziemi Obiecanej (Lb 20,1b-11; por. Lb 11,5; 14,3). Z drugiej jednak strony Mojżesz opisany jest jako wielki przywódca. Wstawia się nieustannie za swoim ludem (Lb 11,2; 12,13; 14,13-20; 16,22; 21,7), jest człowiekiem wielkiej pokory (Lb 12,3). Nie złorzeczy swej siostrze, kiedy ta występuje przeciwko niemu (Lb 12,1-2), a wręcz przeciwnie modli się za nią

(Lb 12,13). W reakcji na słowa Jozuego wyraża pragnienie, aby dar prorocstwa ogarnął cały naród (Lb 11,29). Proporcjonalnie więc jego słabości ukazane są jako nieliczne i chwilowe. Bardziej podkreśla się efektywność jego działań na rzecz Izraela, zdolności organizacyjne (Lb 1), sukcesy militarne (Lb 21,12-22,1), zdolność pacyfikowania i nastrojów i rozwiązywania problemów (Lb 32), przywilej komunikowania się z Bogiem za pomocą wyroczni, które są rozstrzygające w rozwiązywaniu kwestii rytualnych i prawnych (Lb 9,1-14; 15,32-36; 27,1-11; 36,1-10). Jest też autorem wielu zwyczajów związanych z kultem (Lb 5,1-4; 15,1-16; 31,19-20.24) i kalendarza świąt (Lb 28-29).

Mojżesz jest więc pokazany w tej księdze jako człowiek z krwi i kości. Po ludzku czasem zawodzi, ale po Bożemu stara się jak najlepiej wykonać powierzone sobie zadania. Stanowi dobry przykład, jak radzić sobie z przeciwnościami i własną ułomnością. Nigdy, nawet po tym, jak usłyszał, że nie wejdzie do Ziemi Obiecanej, nie przestanie wypełniać swoich zadań wobec narodu, którego przewodzenie powierzyła mu Opatrzność.

3. Umieć wędrować z Jahwe

Wspominaliśmy już o tym aspekcie teologicznym zawartym w Księdze Liczb. Pierwsza jej część (Lb 1,1-10,10) jest poświęcona sposobowi organizacji poszczególnych plemion wokół Namiotu Spotkania (Lb 2) i różnym zadaniom lewitów pełniącym służbę przy sanktuarium (Lb 3-4). Lb 7-8 zawiera kolejne przepisy kultowe związane z tym obiektem, a wreszcie Lb opisuje początek wędrówki. Kolejna część księgi opisuje szereg epizodów wyjaśniających na czym polega wędrowanie z Jahwe. Bóg jest gotów wspomagać swój lud, ale jednocześnie kara wszystkie przejawy buntu z jego strony (Lb 11-12; 13-14; 16-17; 20,1-13; 21,4-9; 25). W większości przypadków cały lud wznieca bunt przeciwko Bogu oraz Mojżeszowi (i Aaronowi). Czasem jednak Jahwe kara także jednostki (Aaron i Miriam: Lb 12; Datan i Abiram Lb 16; Mojżesz i Aaron

Lb 20,1-13). Momentem najbardziej dramatycznym jest Lb 13-14, gdzie całe pokolenie Exodusu zostaje skazane na śmierć na pustyni ponieważ odmówiło podboju Ziemi Obiecanej. Przesłanie teologiczne tej części księgi jest bardzo przejrzyste. Klęski ponoszone przez Izraelitów nie są owocem złego przygotowania się do walki czy nieskuteczności ze strony Boga, lecz karą za grzechy Izraela. Ksiądz Liczb akcentuje potrzebę nabycia umiejętności uczenia się na błędach poprzednich pokoleń i potrzebę nieustannego zaufania wobec Boga, który jest autorem sukcesów Izraela. Bez Niego naród skazany jest na porażkę. Stąd też kiedy Izrael okazuje posłuszeństwo instrukcjom danym przez Jahwe, odnosi sukcesy (Lb 21,21-35; 31). Każde pokolenie i każdy z osobna w jego ramach odpowiada za swoje czyny i ich skutki. Nowe pokolenie mimo błędów popełnionych przez ojców ma prawo wejść do Ziemi Obiecanej, ale też musi wyciągnąć właściwe wnioski z doświadczenia swoich przodków i nie popełniać wcześniejszych błędów.

4. Ziemia Obiecana i stosunek do obcych

Temat Ziemia Obiecanej, zdaniem niektórych egzegetów, stanowi centralny temat całej księgi. Niewątpliwie jest ona celem wędrówki Izraelitów, a zasady otrzymania jej w posiadania, określają wymagania stawiane ludowi podczas marszu. Pokolenie Wyjścia nie wejdzie do Ziemi Obiecanej, gdyż poprzez narzekania i bunty (Lb 11,1-34; 16-17; 20,1-13; 21,4-9), okazało nieposłuszeństwo. Motywy takiej postawy były różne. Czasem występowali przeciwko władzy Mojżesza (Lb 14,4), czym zdradzali własne, partykularne interesy i żądę władzy (Lb 16,12-15; 20,5). Innym razem buntowali się przeciwko samemu Jahwe (Lb 14,3.24), narzekali na jedzenie (Lb 11,1-3.4-6) i tęsknili za Egiptem (Lb 11,5.18.20), uważając go za kraj „mlekiem i miodem płynący” (Lb 16,13). Rozłożenie akcentów pozwala wyróżnić w pobycie na pustyni dwa etapy. Pierwszym jest ten, kiedy Izrael buntuje się tylko przeciwko

Mojżeszowi i Aaronowi (Lb 11-20). Punktem zwrotnym jest tu opowiadanie z Lb 13-14. Odmowa wejścia do Ziemi Obiecanej, brak wiary i zaufania względem Jahwe, czy dążenia przeciwne do celów przez Niego wyznaczonych, stanowią więc zasadnicze przyczyny, dla których postanowił On wytracić całe to pokolenie (Lb 14,11-12; por. Lb 14,2.29) i wprowadzić do Ziemi Obiecanej dopiero kolejną generację Izraelitów. Nie bez znaczenia była tu postawa Mojżesza, który w momencie kryzysu odwołał się do Bożej obietnicy złożonej przodkom (Lb 14,16.23).

Drugi etap na pustyni (Lb 21,4-9; 25) to bunt zwrócony już wprost przeciwko Bogu. Apostazja to najgorszy z możliwych buntów w ocenie wszystkich bez wyjątku autorów biblijnych. Nowe pokolenie musi wykazać większą rozwagę, posłuszeństwo i zaufanie wobec Boga niż jego ojcowie. Pod tymi warunkami będzie mogło odnosić sukcesy i ostatecznie osiąść ziemię Kanaan. Kraj ten ma być podzielony według liczebności poszczególnych plemion (Lb 26,52-56). Nie jest to jednak ziemia niczyja i próby kohabitacji mogą stanowić zagrożenie dla Izraelitów (Lb 33,50-56). Ze względu na obecność Boga pośród siebie, naród wybrany musi zachować rytualną czystość kraju (Lb 35,34), a to oznacza między innymi zadbanie o szczególne zasady sprawiedliwości panujące w jego granicach (Lb 35,6.9-33: miasta ucieczki). Innymi słowy dar ziemi jest zarazem zadaniem i wezwaniem do współpracy z Bogiem. W podobny sposób Nowy Testament poucza o Królestwie Bożym, które realizuje się już tu i teraz poprzez konkretny styl życia, aby na końcu otrzymać jego pełnię.

Stosunek do obcych narodów w Księdze Liczb jest dość niejednoznaczny. Niektóre wypowiedzi odzwierciedlają twardą linię postępowania. Cechuje ją ekskluzywizm i całkowity zakaz kontaktów (Lb 33,52; Lb25: przyjęcie zwyczajów Moabitów i Madianitów prowadzi do apostazji). Jest jednak także inna tendencja. Mojżesz żeni się z Kuszytką (Lb 12); prosi swego teścia Hobaba, Madianitę, aby prowadził Izraelitów do Ziemi Obiecanej (Lb 10,29-

32); Balaam, obcy wróżbita, uważa Jahwe za swego Boga (Lb 23,12). Także niektóre przepisy paschalne dają możliwość udziału w celebracji obcym rezydentom i autochtonom nie należącym do społeczności Izraela (Lb 9,14; 15,13-16; 35,15). W konsekwencji zatem Księga Liczb zachęca z jednej strony do ostrożności w relacjach z obcymi, aby nie przejmować od nich złych zwyczajów, ale zachęca też zarazem, aby przyjmować od nich to, co dobrego mają do zaoferowania oraz samu dzielić się z nimi posiadanym przez siebie duchowym dobrem.

Podsumowanie

Akcent teologiczny w Księdze Liczb pada na obecność Boga i zaufanie w Jego opatrzność. Wielcy bohaterowie, jak Mojżesz, nie są ludźmi doskonałymi, ale mimo słabości, starają się wiernie realizować powierzone sobie zadania. Cel, do którego dążą Izraelici – Ziemia Obiecana, jest zarazem zadaniem wyznaczonym przez Boga, aby móc w pełni skorzystać z jej owoców. W relacjach z innymi ludźmi, zaleca się roztropność. Należy czerpać od nich i dzielić się z nimi tym, co dobre, unikać zaś tego, co może prowadzić do złego.

Bibliografia

Hałas S., *Pustynia miejscem próby i spotkania z Bogiem*, Kraków 1999; **Lemański J.**, *Od manny na pustyni do manny ukrytej*, Szczecin 2006; **Lemański J.**, *Spojrzenie, które wymaga wiary (Lb 21,4-9)*, w: A. Paciorek (red.), *Scripturae Lumen. Biblia i jej oddziaływanie*, t. III: *Krzyż Twój wielbimy*, Tarnów 2011, 13-32; **Orygenes**, *Homilie o Księgach Liczb, Jozuego i Sędziów* (Pisma starochrześcijańskich pisarzy XXXIV/1-2), Warszawa 1986.